

Warszawa 11 grudnia 2009 r.

Prof. dr hab. med. Janusz Szymborski

**PANDEMIA GRYPY H1N1 JAKO PROBLEM ZDROWIA PUBLICZNEGO W POLSCE -
DEZINFORMACJE I FAKTY**

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę weryfikacji rozpowszechnianych w Polsce informacji związanych z pandemią grypy H1N1. Zamiarem autora jest podjęcie fachowej debaty w celu wypracowania w miarę spójnego oglądu sytuacji epidemicznej, możliwości zapobiegania zachorowaniom i powikłaniom pogrypowym oraz rekomendacji do dalszych działań przeciwepidemicznych i medycznych.

1. Czy grypa H1N1 jest poważnym, czy marginalnym problemem zdrowia publicznego?

Wg obliczeń własnych na podstawie danych WHO z 9 grudnia

br. dotychczas na grypę H1N1 zachorowało:

- na świecie 1 400 259 osób, zmarło 11 249 ludzi ;
- w Europie 659 520 osób spośród których 1 945 zmarło;
- w Polsce potwierdzono chorobę u 1525 osób, zmarło 67 chorych.

Wg obliczeń własnych na podstawie danych PZH i GUS (UWAGA! *Dopiero od 2005 roku odnotowywane są przez PZH zachorowania potwierdzone laboratoryjnie*):

- w 2005 roku na grypę i schorzenia grypopodobne zachorowało 733 234 osoby, przy czym tylko u 47 chorych grypa została potwierdzona laboratoryjnie. W 2005 roku odnotowano 52 zgonów ludzi z powodu grypy, najwięcej – 20 zgonów w marcu.
- w 2006 r. na grypę i schorzenia grypopodobne zachorowało w Polsce 245 779 osób, przy czym tylko u 31 osób chorobę potwierdzono laboratoryjnie. W 2006 roku odnotowano 14 zgonów ludzi, najwięcej w styczniu – 3 osoby i w marcu 3 osoby.

- w 2007 r. na grypę i schorzenia grypopodobne w Polsce zachorowało 374 042 osoby, potwierdzono laboratoryjnie 39 zachorowań. Zmarło 18 osób, najwięcej w lutym – 5 osób i w marcu – 6 osób.
- w 2008 r. na grypę i schorzenia grypopodobne w Polsce zachorowało 227 346 osób, tylko u 70 chorych grypę potwierdzono laboratoryjnie. Zmarło, wg wstępnych danych GUS, 16 osób.
- w I półroczu 2009 roku odnotowano w Polsce 504 730 zachorowań w porównaniu do 173 131 w I półroczu 2008(trzykrotny wzrost zapadalności). Potwierdzono laboratoryjnie w I półroczu ogółem 107 zachorowań na grypę. PZH nie odnotował zgonów - brak ostatecznych danych z GUS.
- W II półroczu - od 1 lipca do 7 grudnia 2009 - odnotowano w Polsce 439 609 zachorowań na grypę i schorzenia grypopodobne, w tym w listopadzie 297 090 osób (w listopadzie hospitalizowano 3 072 osób); do 15 listopada nie odnotowano zgonów; od 16 listopada do 7 grudnia zmarło 67 osób.
- w latach 2005 – 2008 ok. 90% zmarłych na grypę stanowiły osoby w wieku 70 lat i więcej; w obecnym sezonie pandemicznym śmierć osiąga w większości ludzi młodych, kobiety w ciąży oraz osoby poniżej 65 roku życia.

Wnioski

1/ MZ może dezinformować opinię publiczną głosząc, że:

- grypa pandemiczna przebiega podobnie do grypy sezonowej a nawet, że jest od niej łagodniejsza;
- w ubiegłym roku zmarło w Polsce na grypę 500 osób;
- zgony dotyczą w większości ludzi chorych na poważne przewlekłe schorzenia;
- dopiero teraz skrupulatnie odnotowuje się zgony ludzi z powodu grypy;
- można porównywać dane aktualne z danymi o umieralności z lat 90-tych i z początku obecnej dekady.

2/ W rzeczywistości:

- w żadnym porównywalnym okresie w latach 2005 – 2008 nie odnotowano tak dużej umieralności na grypę sezonową, jak w okresie 3 tygodni (16.11-7.12.2009) z powodu grypy pandemicznej;
- zawyżanie liczby zgonów w latach 2005 – 2008 jest bezpodstawne i sprzeczne z danymi GUS;
- zachorowania, powikłania i zgony, w przeciwieństwie do grypy sezonowej, dotyczą przeważnie osób młodych i w sile wieku, także osób uprzednio znajdujących się w pełni zdrowia;
- w żadnym porównywalnym okresie w latach 2005 – I półrocze 2009, nie odnotowano tak dużej liczby hospitalizacji z powodu ciężkich - zwłaszcza dotyczących układu oddechowego- powikłań grypy, jak obecnie.

2. Czy nadzór epidemiologiczny w okresie pandemii grypy jest skuteczny czy mało wiarygodny?

Wnioski na podstawie analizy dokumentów MZ, GIS, PZH, RPO

1/ MZ może dezinformować opinię publiczną zapewniając, że:

- grypa pandemiczna znajduje się pod pełną kontrolą służb sanitarnych;
- nadzór epidemiologiczny, w tym system typu Sentinel, funkcjonuje sprawnie i umożliwia podejmowanie odpowiedzialnych działań p/epidemicznych.

2/ W rzeczywistości Minister Zdrowia:

- zaniechał wydania rozporządzenia stwarzającego pełne ramy prawne regulujące zgłaszanie zakażeń i chorób zakaźnych, a tym samym umożliwiającego poprawę zgłaszania zachorowań na choroby zakaźne, w tym grypy;
- zaniechał rozwoju szczególnie cennej, wybiórczej dla grypy, formy nadzoru epidemiologicznego, jaką jest system nadzoru epidemiologicznego i wirusologicznego typu Sentinel;

- niedopełnienie obowiązków organizacyjno-finansowych przez Ministerstwo Zdrowia negatywnie rzutuje na możliwość wiarygodnej oceny sytuacji epidemiologicznej nowej grypy i na jakość działań przeciwepidemicznych w Polsce.

3. Czy szczepienia ochronne przeciwko grypie H1N1 są skuteczne i bezpieczne, czy narażają ludzi na niespotykane ryzyko powikłań?

Wnioski na podstawie analizy dokumentów MZ, GIS, PZH, RPO, WHO, ECDC, KE, Rady UE, literatury medycznej

1/ MZ może dezinformować opinię publiczną głosząc, że:

- Państwowa Inspekcja Sanitarna realizuje wszystkie rekomendacje przekazywane przez WHO oraz ECDC (stanowisko z 6.06.2009);
- rozważy nałożenie obowiązku szczepień ochronnych na wybrane grupy osób, w tym również - na pracowników ochrony zdrowia oraz dzieci, jeżeli będzie dostępna szczepionka przeciw grypie spowodowanej przez wirusa grypy A/H1N1/v.(stanowisko z 15.10.2009);
- szczepienie przeciw grypie sezonowej zapobiega zachorowaniom na nową gripę H1N1(stanowisko z 17.11.2009);
- szczepionki przeciwko grypie H1N1, mogą zagrażać bezpieczeństwu pacjentów w porównaniu do szczepionek przeciw grypie sezonowej (informacja ciągła);
- nie zabiegał o udostępnienie Polsce przez inne kraje UE „nadwyżek” szczepionek przeciwko grypie H1N1.

2/ W rzeczywistości Minister Zdrowia:

- dysponował zaleceniami WHO, ECDC, KE i Rady UE co do celowości i bezpieczeństwa zastosowania opracowanych już szczepionek dających swoistą odporność przeciwko grypie, zwłaszcza w odniesieniu do ludzi zaliczających się do grup podwyższonego ryzyka;
- znał rekomendacje Krajowego Komitetu ds. Pandemii Grypy z dnia 8 września 2009r. w sprawie szczepień przeciwko grypie typu A/H1N1/v dla

pracowników ochrony zdrowia; kobiet w ciąży z grup o podwyższonym ryzyku, ze wskazania lekarza; dzieci w wieku powyżej 6 miesiąca życia z chorobami przewlekłymi; przedstawiciele kluczowych służb w państwie, m.in. policji, wojska, transportu;

- znał stanowisko Krajowego konsultanta ds. epidemiologii, z 17 listopada br., by niezależnie od ostatecznego wyniku negocjacji w sprawie zakupu szczepionki pandemicznej, program przeprowadzenia szczepień był już obecnie przygotowany pod względem merytorycznym i logistycznym.
- dysponował stanowiskiem Krajowego Ośrodka ds. Grypy z 30 kwietnia 2009 r. o braku danych dotyczących ewentualnej krzyżowej odpowiedzi na świński wirus grypy A/H1N1/ po szczepieniu szczepionką przeciwko grypie sezonowej przeznaczonej na sezon 2008/2009 i o niecelowości zaszczepienie się w obecnej chwili szczepionką na sezon 2008/2009;
- miał możliwość zapoznania się z danymi WHO, ECDC, KE i Rady UE opublikowanymi w okresie wrzesień – grudzień 2009 na temat braku ochronnego działania szczepionek przeciw grypie sezonowej w zapobieganiu zachorowaniom na grypę typu A/H1N1/v;
- dotychczas pozbawił szansy na swoistą ochronę przed zachorowaniami i powikłaniami pogrypowymi, osobom z grup podwyższonego ryzyka oraz ludziom wyrażającym wolę zaszczepienia się;
- mógł się przyczynić do niespotykanego dotąd uaktywnienia ruchów antyszczepionkowych.

4. Czy przyjęta przez MZ strategia stosowania testów diagnostycznych oraz leków antywirusowych ułatwia czy utrudnia lekarzom odpowiednią opiekę nad chorymi?

Kwestie, których rozstrzygnięcie wymaga uzyskania opartych na *evidence base medicine* opinii środowisk medycznych

- Czy czułość i swoistość testów diagnostycznych są wystarczające dla wczesnego wykrywania zachorowań na grypę H1N1?

- Czy wczesne wykrycie etiologii choroby umożliwia skuteczniejsze leczenie antywirusowe i poprawia rokowanie?
- Jaka jest dostępność testów diagnostycznych i leków antywirusowych, zwłaszcza dla pacjentów z grup podwyższonego ryzyka powikłań pogrypowych?
- Czy przyjęta strategia stosowania leków antywirusowych odpowiada potrzebom pacjentów zwłaszcza w świetle danych o szczepach opornych na lek dostępny w lecznictwie ambulatoryjnym?

5. Czy podjęte przygotowania logistyczne do leczenia chorych na grypę H1N1 i na powikłania pogrypowe w systemie opieki ambulatoryjnej i szpitalnej są wystarczające czy niepełne?

Kwestie, z którymi związane są informacje pojawiające się w mediach i w wypowiedziach przedstawicieli ochrony zdrowia, a których rozstrzygnięcie wymaga uzyskania udokumentowanych opinii środowisk medycznych

- Czy specyfika przebiegu zachorowań na grypę H1N1 narzuca potrzebę specjalnych wymogów organizacyjnych w lecznictwie ambulatoryjnym i szpitalnym w celu zapewnienia odpowiedniej diagnostyki i leczenia chorych, w tym dzieci, kobiet w ciąży oraz osób przewlekle chorych?
- Czy systemy kierowania chorych do leczenia szpitalnego, transportu sanitarnego i szpitalne izby przyjęć są przygotowane do sprostania potrzebom chorych wynikającym z natężenia zachorowań oraz ciężkości i charakterystyki powikłań pogrypowych?
- Czy publikowane przez MZ i podległe agendy, wytyczne dla lekarzy są spójne i zgodne z wiedzą medyczną w zakresie pediatrii, położnictwa, chorób wewnętrznych, chorób zakaźnych?
- Czy placówki medyczne posiadają wystarczającą i odpowiednią kadre, bazę łóżkową, są wyposażone w niezbędny sprzęt i aparaturę medyczną, są zaopatrzone w potrzebne leki i nie popadają w dodatkowe zadłużenie w związku diagnostyką i leczeniem pacjentów chorych na grypę?

- Czy dotkliwe, kumulujące się problemy służby zdrowia (obecnie NFZ zdecydowanie odmawia płacenia za ponadplanowych pacjentów wskutek czego, jak informują media, pacjenci nie są przyjmowani w wielu przychodniach i szpitalach w całej Polsce) mogą stanowić zagrożenie dla działań przeciw pandemicznych?

6. Czy informacje i inne działania oświatowo-zdrowotne kierowane do społeczeństwa, zwłaszcza do szkół są efektywne, czy opóźnione i niepełne?

Wnioski na podstawie analizy dokumentów MZ, GIS, PZH, RPO, WHO, ECDC, KE,

1/ MZ może dezinformować opinię publiczną utrzymując, że:

- podjęto szerokie, efektywne działania zapobiegawcze, w tym w porę upowszechniło w społeczeństwie i w szkołach informacje na temat dróg szerzenia się wirusowych infekcji układu oddechowego oraz metod zapobiegania ich szerzeniu się, a także działania promujące szczepienia ochronne;

2/ W rzeczywistości, mimo ogłoszenia przez WHO w dniu 11 czerwca 2009 r. VI fazy pandemicznej:

- materiały edukacyjne w nieobligatoryjnej formie „Propozycji zaleceń dla szkół” zostały wydane dopiero z datą 19 sierpnia br., przy czym do większości szkół materiały te dotarły w październiku i listopadzie br. już w toku narastającego zagrożenia epidemią grypy;
- skuteczność tej akcji zdecydowanie obniżyło realizowanie jej na ogół w formie odczytania ulotki przez wychowawcę przy braku zaangażowania personelu lekarskiego i pielęgniarskiego, który teoretycznie powinien sprawować profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniami;
- skuteczność podejmowanych działań oświatowych obniżyły także wielokrotnie kierowane do społeczeństwa ze strony przedstawicieli resortu informacje bagatelizujące zagrożenie nową grypą i kwestionujące przydatność swoistych szczepień ochronnych; prawdopodobnie była to jedyna w swoim rodzaju przeciwepidemiczna kampania oświatowa na świecie, która decyzją Ministra

Zdrowia została pozbawiona istotnego elementu, jakim jest promocja szczepień, zwłaszcza w sytuacji gdy szczepionki przeciwko grypie A/H1N1 są dopuszczone do obrotu w UE;

- o niskiej jakości podejmowanych do tej pory działań edukacyjnych zaświadcza apel Krajowego konsultanta ds. epidemiologii z 17 listopada br..
- istnieje poważna obawa, iż opieszałość w podejmowaniu działań oświatowo-zdrowotnych i ich ograniczony zakres, wpływa obecnie na gwałtowność rozprzestrzeniania się nowej grypy wśród ludności Polski i będzie miała negatywny wpływ na dalszy rozwój sytuacji epidemicznej w Polsce.

7. Jak wygląda współpraca międzysektorowa, ponad podziałami politycznymi, oraz współpraca międzynarodowa w kwestiach kluczowych dla zapobiegania i zwalczania epidemii grypy w Polsce?

Kwestie, których rozstrzygnięcie wymaga uzyskania udokumentowanych opinii instytucji centralnych, instytucji samorządowych oraz środowisk medycznych, a także dokonania analizy dokumentów WHO, ECDC, KE, Rady UE, MZ

- Współpraca na szczeblu centralnym;
- Udział samorządów lokalnych;
- Udział samorządów zawodowych;
- Udział organizacji pozarządowych;
- Udział Kościoła;
- Współpraca z WHO i współpraca w ramach Rady UE;
- Współpraca z krajami sąsiadującymi z Polską.

8. Jakie są możliwe w najbliższych miesiącach scenariusze rozwoju sytuacji epidemicznej grypy H1N1 w Polsce?

Kwestie, z którymi związane są informacje pojawiające się w mediach i w niespójnych wypowiedziach MZ i GIS oraz krajowych konsultantów, a których rozstrzygnięcie

wymaga uzyskania udokumentowanych opinii środowisk medycznych i dokonania naukowej analizy sytuacji w krajach dotkniętych epidemią w 2009 r.

- Czy spadek liczby odnotowanych w pierwszym tygodniu grudnia zachorowań na grypę i schorzenia grypopodobne może świadczyć o rozpoczęciu procesu wygaszania epidemii w Polsce?
- Czy możliwe są w najbliższych miesiącach kolejne fale wzrostu zachorowań?

9. Jakie działania powinny być podjęte w związku z obecną sytuacją epidemiologiczną w Polsce i na wypadek narastania zagrożeń?

Wnioski na podstawie analizy dokumentów MZ, GIS, PZH, RPO, WHO, ECDC, KE

- Istnieje nagleca potrzeba uruchomienia przez MZ na szeroką skalę społeczną, poprzez akcje plakatowe i ulotkowe oraz spoty telewizyjne, działań edukacyjnych odnośnie zapobiegania wirusowym zakażeniom dróg oddechowych; działania te powinny być adresowane do indywidualnych obywateli, szkół, zakładów pracy i pracowników, organizatorów i uczestników publicznego transportu, masowych zgromadzeń, także związanych z kultem religijnym;
- Zasadniczym warunkiem powodzenia działań edukacyjnych jest upowszechnianie przez MZ i podległe mu agendy spójnych, potwierdzonych naukowo i zgodnych z rekomendacjami WHO, ECDC, KE, Rady UE, informacji na temat pandemii grypy i zaniechanie przekazów dezinformujących społeczeństwo;
- Do działań edukacyjnych adresowanych do szkół należy włączyć personel medyczny odpowiedzialny za sprawowanie profilaktycznej opieki zdrowotnej nad uczniami;
- Informacje przekazywane do społeczeństwa powinny zawierać m.in. następujące, kluczowe fakty: nowa grypa jest poważnym problemem zdrowia publicznego w Polsce i może zagrażać zdrowiu i życiu zarówno osób przewlekle chorych, jak i osób dotąd zupełnie zdrowych; zachorowaniom na nową grypę można zapobiegać łącząc działania w sferze higieny ze szczepieniami przeciwko grypie H1N1, które są skuteczne i bezpieczne;

- Istnieje nagle potrzebą zakupu przez MZ szczepionek przeciwko grypie typu A/H1N1/v i przeprowadzenia skoordynowanej akcji szczepień dla pracowników ochrony zdrowia; kobiet w ciąży z grup o podwyższonym ryzyku, ze wskazania lekarza; dzieci w wieku powyżej 6 miesięcy życia z chorobami przewlekłymi; przedstawiciele kluczowych służb w państwie, m.in. policji, wojska, transportu;
- MZ powinien jak najszybciej udostępnić pozostałym obywatelom możliwość zaszczepienia się przeciwko nowej grypie oraz przygotować stosowny pod względem merytorycznym i logistycznym plan szczepień, zawierający m.in.: definicje i kolejność grup ludności poddanych szczepieniom; wyznaczony personel fachowy kwalifikujący ludzi do grup podlegających szczepieniom i wykonujący badania lekarskie przed szczepieniem; wyznaczone, zgodne z wymogami, miejsca i personel medyczny przeprowadzający szczepienia; zasady zgłaszania niepożądanych odczynów poszczepiennych;
- MZ powinno w trybie natychmiastowym usunąć bariery legislacyjne utrudniające poprawę zgłaszalności zachorowań na choroby zakaźne oraz usunąć przeszkody organizacyjno-finansowe uniemożliwiające prawidłowe funkcjonowanie systemu nadzoru epidemiologicznego i wirusologicznego typu Sentinel;
- MZ i podległe mu agendy powinny w trybie pilnym dokonać: przeglądu przygotowania instytucji medycznych do epidemii grypy, w tym: zasobów i przygotowania personelu medycznego; bazy ambulatoryjnej i bazy szpitalnej(łóżka, aparatura medyczna, zaplecze laboratoryjne), w tym izb przyjęć i oddziałów intensywnej opieki medycznej; zaopatrzenia w leki przeciwwirusowe i antybiotyki; transportu sanitarnego;
- Wyniki przeglądu powinny posłużyć do: niezwłocznego usunięcia nieprawidłowości; optymalizacji finansowania; opracowania standardów postępowania diagnostycznego i leczniczego oraz ich systematycznej aktualizacji; przygotowania planów funkcjonowania placówek na wypadek niekorzystnego rozwoju sytuacji epidemicznej grypy;
- Niezwłocznie powinny być udostępnione i wykorzystane do planowania dalszych działań p/epidemicznych i zapobiegawczo-leczniczych, wyniki badań naukowych dotyczących przebiegu zachorowań na nową grypę w Polsce, ze szczególnym

uwzględnieniem wyników badań odnoszących się do osób z ciężkimi powikłaniami oraz przypadków zakończonych zgonem pacjenta.

- Organy i instytucje państwa odpowiedzialne za ochronę zdrowia powinny ściśle współpracować z odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi i prowadzić skoordynowane działania p/epidemiczne w ramach UE i WHO

10. Jakie wnioski powinniśmy wyciągnąć z dotychczasowych doświadczeń w celu lepszego przygotowania się do sprostania podobnym wyzwaniom epidemiologicznym w przyszłości?

Kwestie, których rozstrzygnięcie wymaga uzyskania udokumentowanych opinii środowisk medycznych i naukowych

- Czy konieczna jest weryfikacja polityki państwa w zakresie zapobiegania i zwalczania zakażeń i chorób zakaźnych?
- Jakie przedsięwzięcia legislacyjne i organizacyjne powinny zostać zrealizowane w celu lepszego przygotowania kraju na przyszłe wyzwania epidemiologiczne?